

שאלה: הגמרא נתנה טעם לנטילת מים אחרונים מפני שיש לפעמים מלח סדומית בסעודה, ואם יגעו הידיים בו ואחר כך בעיניו של אדם, זה עלול להזיק לו. בימינו אין לנו מלח סדומית ולכאורה הטעם בטל. ובכן מדוע גם רמב"ם וגם השולחן ערוך מחייבים ליטול גם בימינו אנו מים אחרונים?

תשובה: מה שהצעת בשאלתך שלכאורה אין טעם בימינו להמשיך ליטול ידיים בסוף הסעודה, כך אמרו התוספות, והובאו גם דבריהם בשולחן ערוך (בסוף סימן קפ"א). אבל הביא דבריהם רק כהסבר לדברי המקילים "יש שאין נוהגין". אבל בתחילת הסימן הוא קבע בהחלטיות "מים אחרונים חובה".

כדי לענות על שאלתך העניינית אני שוב משתמש בדברי הרמב"ם (סוף הלכות תמורה): אע"פ שכל חוקי התורה גזירות הם ... ראוי להתבונן בהן. וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם, תן לו טעם!"

כתב ר' אברהם, בנו של הרמב"ם, בספרו "המספיק לעובדי השם" (ח"ב פרק כט, עמ' 222) "על פי הצורה החיצונית של ההלכה, סיבת חיוב מים אחרונים היא מפני סכנת מלח סדומית. אבל נראה לי שסיבת חיובם, וממה שהדגישו את חיובם יותר ממים הראשונים (כי בעת קרב ואין לחיילים מספיק מים ליטול את ידיהם, פטורים הם מהנטילה לפני אכילת לחם וחייבים הם בנטילה לפני ברכת המזון) כי נטילה זו היא הכנה לברכת המזון שהיא מצוה דאורייתא ותפילה קטנה. וקשרו [חז"ל] את החיוב הזה עם סכנה, וקבעו אותה כסיבה הנראית על פי ההלכה, כדי שהאנשים יזהרו בה ולא יקלו בה ראש, משום פחדם מהסכנה". [והביא שם כמה ראיות לגישה זו]. וסיים: "הבן זאת איפוא משום שהוא סוד, שאין מבינים אותו אלא החכמים".

בלי שהרב קוק ראה דברים אלו (כי טרם תרגמו דברי הרב אברהם וטרם נדפסו בימיו) הוא נותן טעם הקרוב להנ"ל. כאשר אוכל אדם סעודתו, ויש לו נטיה אחרי מה שהוא עָרַב לחושים, הוא מתרחק מההרגשות הנעלות של הקדושה המוטבעת בנשמת האדם. לכן גם תקנו חז"ל נטילת ידיים לפני הסעודה "תרופה קודמת, כדי לרומם הרגשות הקדושות לפני המזון, והוא דומה לכהן המשרת את ה'... וגם אחר כך, כיון שלא נמלט האדם הזה ממה שהשימוש בחוש אכילה" יכהה את אור הנפש "על כן אחרי האכילה עוד הפעם תקנו חז"ל מים אחרונים, כדי לשוב אל הקדושה הנאותה" (עין איה, ברכות, פרק א, פסקא מו).

לפי זה, בעלי עדינות הנפש היודעים להעריך כראוי מעלת ברכת המזון, יטלו ידיים כמו לפני שנעמדים בתפילת שמונה עשרה. ויש לקוות כי כמו שהאדם

עושה מעשה התכוננות, כך יפעל עליו לכוין את המלים שהוא מבטא בברכת המזון.